

INFORMACIYALÍQ SIYASATTÍ ÁMELGE ASÍRÍWDA JÁMIYETSHILIK PENEN BAYLANÍSLAR HÁM BASPASÓZ XÍZMETINIŇ ROLI

Baxitova Jasmina Armanovna,
Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti

***Annotaciya.** Maqalada Ózbekstanda PR iskerliginiŇ payda bolıwınıŇ tariyxıy basqıshları klassifikaciyalıq formada úyrenilgen. Sonday-aq, informaciyalıq siyasattı ámelge asırıwda jámiyetshilik penen baylanıslar hám baspasóz xızmetiniŇ roli haqqında sóz baradı. PR iskerligin hám PR bazarın rawajlandırıw boyınsha usınıslar islep shıǵılǵan.*

***Gilt sózler:** Public releyshnz, baspasóz xızmeti, PR akciya, brifing, PR-kampaniya, manifulaciya, jámiyetshilik qadaǵalaw.*

Keyingi jıllarda mámleketimizde jámiyetshilik penen baylanıslar (Pablik Rileyshnz) hám baspasóz xızmetin iskerligin hár tárepleme qollaw –quwatlaw baǵdarında arawlı normativlik-huquqiy hújjetler qabıl etilip, tariyxá názer salatuǵın bolsaq, 1997-jılda Ózbekistan Milliy banki quramında birinshi bolıp PR qánigesi shtatı dúzilgen bolsa, házirgi kúnde hár bir mákeme-shólkemde shtat birligi kesiminde baspasóz xızmeti bólimi shólkemlestirilip, biri-biri menen salamat báseke ortalıǵında iskerligin alıp barmaqta.

Ilim hám texnikanıŇ jedel pátler menen rawajlanıp baratırǵan bir dáwirde informaciyaǵa bolǵan talaptıń artıp barıwı, sonday-aq insanlardıń sońǵı jańalıqlardı tez waqıt ishinde hám tolıq túrde biliwge degen qızıǵıwshılıǵı PÍAR tarawınıŇ elede rawajlanıwına sebep bolmaqta. Sebebi, İnternetiŇ payda bolıwı hám onnan ǵalaba paydalanıwshılıq hár bir kárxana ushın óz jeke veb saytıń jaratıw hám onda shólkemge tiyisli bolǵan barlıq maǵlıwmatlardıń úzliksiz berip hám jańalap barıwı dáwir talabına aylandı.

«Baspasóz xızmeti» degen atamanıŇ mazmunınan kórinip turǵanıday, ol jurnalistika tarawında wózine tán ayrıqsha jónelis. Baspasóz xızmetinde málim dárejede bilim hám tájiriybege, qálem terbetiw uqıbına iye bolǵan, sonıń menen birge, radio hám televidenie menen sheriklik qıla alatuǵın jetik jurnalist xızmet kórsetiwi múmkin. Ayırım ilimpazlardıń pikirinshe, jámiyette «siyasatshınıŇ baspasóz xatkerleri el-jurt itibarına túsken belgili jurnalist, ataqlı ádebiyatshı, talantlı telereporter hám hátte, telejuldız bolıwı da maqsetke muwapıq esplanadı.

Shólkemde baspasóz xızmetin payda etiw ushın nelerge itibar beriw zárúr?

Birinshiden, baspasóz xızmeti huqıqiy tiykarların, maqset hám wazıypaların belgilewshi Nızamı islep shıǵılıwı hám baslanǵısh shólkem administraciya tárepinen tastıyqlanǵan bolıwı shárt.

Ekinshiden, shólkemniń binasında baspasóz xızmeti ushın óz aldına bólmeler ajratılıwı hám olarda zárúr buyımlar, sonıń menen bir qatarda fakslı telefon, kompyuter (printer hám skaner), televizor, radio, video, videokamera, diktofon hám basqa da zárúr qurallar bolıwı kerek.

Úshinshiden, baspasóz xızmeti respublikamızdaǵı jetekshi gazeta-jurnallardı shártli túrde baqlap barıw imkaniyatına iye bolıwı lazım. Bul baǵdarda shólkemge jazılıw jolı menen keletuǵın basılımlardıń tigindisi ilajı barınsha baspasóz xızmeti bólmesinde turıwı maqsetke muwapıq esaplanadı.

Tórtinshiden, baspasóz xızmetine usı qánigelikke iye bolǵan jurnalist-kadrlar jumısqa alınıwı múmkin. Jurnalistikadan biyxabar, gazeta redakciyaları, xabar agentlikleri, radio hám televidenie jumısın túsınbeytuǵın shaxs baspasóz xızmetinde isley almaydı. Sonı da umıtpaw kerek, Pablik Rileyshnz teoriiyası hám ámeliyatın ózlestirgen baspasóz xızmeti xızmetkeri bolsa jáne de jaqsı boladı.

Baspasóz xızmeti baslıǵı – shólkem baslıǵınıń baspasóz xatkerleri esaplanadı. Ol bárshe máselelerde shólkem baslıǵı menen tuwrıdan-tuwrı baylanısta bolıp, bul tarawda onıń jaqın keńesgóyi, aytıw lazım bolsa, járdemshi bolıp ta xızmet etedi.

Baspasóz xatkerleri juwapker xızmetker esaplanadı. Ol shólkemniń informaciya qáwipsizligin támiyinlewge de minnetli.

Baspasóz xızmetkeri baspasóz konferenciyaında, brifinglerde hámde galaba xabar quralları wákilleri menen sawbetlerde shólkem baslıǵı atınan sóylewi, túrli sorawlarǵa juwap beriwi, informaciya tarqatıwı múmkin. Ol bunday jumıslardıń barlıǵın shólkemniń baslıǵı menen tuwrıdan-tuwrı kelisken jaǵdayda ámelge asıradı.

Baspasóz xızmetin shólkemlestiriw hám onıń xızmetin jolǵa qoyıw máselesin hár bir ministrlık, shólkem hám kárxana óziniń tiyisli Nızamı hám basqa da tiyisli normativlik hújjetleri tiykarında sheshiwi múmkin. Tek ǵana onı shólkemlestiriw hám xızmetin qalıplestiriwde teoriyalıq dereklerge, jetekshi tájiriybelerge súyengen halda is tutıw maqsetke muwapıq boladı.

Pablik Rileyshnzdiń bes júzden artıq interpertaciyasın atap kórsetken teoriyatik alım Georgiy Pocheptsov oǵan tómendegishe anıqlıq kirgizgenligin de aytıp ótiw lazım: «Bizde Pablik Rileyshnz xızmeti emes, onı tiykarınan baspasóz xızmeti, dep atasaq maqsetke muwapıq boladı».¹

«Bunnan «Pablik Rileyshnz» hám «Baspasóz xızmeti» atamaların ayırım waqıtları sinonim sıpatında da qollanıw múmkin», degen juwmaq kelip shıǵadı.²

¹ Почепцов Г. Паблик Рилейшнз для профессионалов. – М.: 2000.

² Эшбеков Т.У. Паблик Рилейшнз ва матбуот хизматлари. – Т.: Университет. 2007. 43-бет

Pablik Rileyshnz xızmeti hám baspasóz xızmetin tutas halda túsiniw múmkin eken, olardıń principiheride bir-biri menen tikkeley baylanıslı. Bul principler teoriyalıq tárepten alıp qaraǵanda tómendegi jaǵdaylarda ayqın kórinip turadı:

- jámiyetshilik penen baylanıslardan tiykarǵı maqset – shólkemlerdiń jeke mápleri emes, jámiyetshilik mápleri bolıp tabıladı.

- jámiyetshilik penen baylanıslar processinde baspasóz xızmeti xızmetkeri hár bir fakttıń anıq hám tuwrılıǵın biliwge erisiwi lazım.

- jámiyetshilik penen baylanıslar ornatıp atırǵan shólkem óz xızmeti dawamında sonday is qılıwı kerek boladı, onıń dástúrleri jámiyetshilikte úlken qızıǵıwshılıq oyata alsın. Baspasóz xızmeti jámiyetshilikke usıladı kórsete alıwı kerek.

- baspasóz xızmeti xızmetkereleri óz xızmeti dawamında ǵalaba xabar qurallarına múrajat yetip turadı. Olar ǵalaba xabar quralları xızmetkerlerine jalǵan sóz hám kórsetpelerdi bermewi kerek. Eger radio, televidenie yaki gazetaǵa jalǵan sóz aytsa, júdá úlken qátege jol qoyadı, sebebi bunnan úlken zıyan kóredi.

Tiykarında baspasóz xızmeti menen ǵalaba xabar quralları xızmetkerleriniń ulıwmalıq wazıypası birew: Ol informaciya taratıw bolıp esaplanadı. Bul tárepinen olarda konkurenciya júzege keledi, dep atawımızda múmkin. Pablik Rileyshnz xızmetkeri hámmege túsiniqli, ǵalabalıq sózler, terminler menen xalıqlıq tilde sóylewi, informaciya tartıwı zárúr. Jámiyetshilikke tán ráwishte pikirlew jaqsı nátiyje beredi.

Baspasóz xızmetiniń informaciyasına auditoriya birden túsinebiw múmkin. Auditoriyada birew esitedi, birewler qulaq salmaydı. Birew túsinese, gey birewler túsiniwdi de qálemeydi. Sonıń ushın, Pablik Rileyshnz xızmetkeri baylanıstı eki tárepleme shólkemlestiriwi kerek. Yaǵnıy, qálegen bir informaciya tarqatılǵan bolsa, onıń nátiyjesi menen qızıǵıwı zárúr. Sol xabardı jámiyetshilik túsine aldım? Túsingen bolsa, qay dárejede qabıl etti? Kerek bolsa, soraw ótkiziw, orınlarǵa barıp, ushırasıwlar shólkemlestiriw, adamlar menen tuwrıdan-tuwrı sawbetlesiw lazım. Xatlar arqalı bolsada, báribir hár tárepleme úyreniwi lazım. Jámiyetshilik pikiriniń úyreniw ilimi hám ameliyatın baspasóz xızmeti xızmetkeri jaqsı biliwi talap yetiledi. Pablik Rileyshnz xızmetkeri jámiyetshilik pikiriniń ishine kirip barıwı lazım. Bul bolsa, óz gezeginde auditoriyanı ilimiy úyreniw bolıp tabıladı.

Biz jámiyetshilik penen baylanıs qılar ekenbiz, sol baylanıstıń nátiyjeli bolıwı ushın jámiyetshiliktiń pikiriniń shártli túrde úyrenip barıwımız kerek. Pablik Rileyshnz xızmetkeri jámiyetshilik pikiriniń ishine kirip barıwı, adamlar ne haqqında oylap atır, olardıń xızmeti haqqında qanday pikirlerge iye hám taǵı basqalar. Keń auditoriya túrli taypaǵa kiriwshi adamlardan ibarat bolıwı múmkin, yaǵnıy, mektep oqıwshıları,

studentlar, ziyalilar, isbilermenlar, diyxanlar ham basqa da kasip iyeleri. Olardn tusiniw darejesi har qily boladi. Pablik Rileyshnz xizmetkeri hammaege tusinikli, joqarida aytip otkenimizdey, galabalq sozlar, terminlar menen xalqlq tilde soylewi, informaciya taratiwi zarur.

Jamiyetshilik penen birge islesiw tarawinda xizmet korsetetugin adam ulken isenimge erisedi. Bul jamiyetshiliktn socialliq jaгдаyin ilimiy izertlengen, sinalgan usillar menen uyreniw natijyesi. Sociologiya, jamiyetlik psixologiya usillari ham de basqa panlar menen jamiyetshilikni ham socialliq jaгдаydi uyrenip, sol toplagan bilim ham tajiriybeleri tiykarinda hareketler bagdarlamasin jaratiw mumkin. Bul bagdarda qiyalga beriliwshilik, biyparwalq, har qily hawayi gaplar bolmaydi. Aniq ilimiy jantasiw kerek. Bunin ushin en aldi menen jamiyetti, jamiyetshilik pikirin uyreniw shart.

Jamiyetshilik penen baylanislar quramali pan bolip, onda tariyx, filosofiya, sociologiya, pedagogika, siyasattaniw, etika, estetika ham basqa da panlar jamlengen. Usi panlar barqulla bir-biri menen tigiz baylanisli boladi. Bunday tigiz baylanisti biz ilimiy tarepten uyrenip, Pablik Rileyshnzdi – panlar araliq pan dep atawimiz mumkin³. Baspasoz xizmeti xizmetkerleri birinshi gezekte tiyisli sholkemnin tarawina tiyisli panlerdi, jurnalistika menen bir qatarda filosofiya, sociologiya, siyasattaniw panlerin de puqta biliwi kerek.

Jamiyetshilik pikirin uyreniw ushin en daslep onni guzetiw zarur. Demek, piarğa qanday informaciya zarur? Bul maselede, kerek bolsa, Pablik Rileyshnz xizmetkeriniñ ozi jamiyetshilikte qanday da bir fikir oyatiwi mumkin. Fikir oyanğan bolsa, endi ol adamlardn pikirleri menen jane de bayip baradi. Baspasoz xizmeti xizmetkeri basqariw sistemasin, funkciyalarin ham basqa da tareplerin biliwi tiyis.

Jamiyetshilik penen baylanislardn ahmiyetli jonelislerinen biri, bul – jamiyetshilik pikirlerdi onin biliwi bolip tabiladi. Jamiyetlik krizistn aldın aliw imkanı bolganinsha sol kriziske jol qoymaw esaplanadi.

Baspasoz xatkerleri har qanday jaгдаyda da madeniyatli bolıwı, duris soylewi zarur. Usi taqillette sol jamiyetshilik pikirdi uyrene aladi. Dmitriy Olshanskiy jazganınday, «jurnalist piarman ushin tasir otkiziwdiñ en natijjeli jardemshisi, sonin menen birge, onin jaqın dostısı». Sonin ushin orınlarda baspasoz xizmetkerleri xabarshılarga informaciya bermese, telefon qonırawlarınan qashsa, naduris is qilgan boladi. Demek, informaciyanı usınıw, galaba xabar quralları menen tigiz baylanista islew baspasoz xizmetkeriniñ tiykarğı wazıypasına kiredi. Sonda gana eki ortada

³ Эшбеков Т.У. Паблик Рилейшнз ва матбуот хизматлари. – Т.: Университет. 2007. 26-бет

bosliq bolmaydi, informaciyaniń eń tuwrısı, anıq, qısqa hám ıqsham forması ǵana xalıqqa tez jetip baradı.

Juwmaqlap aytqanda, búgingi globallasıw dáwirinde jámiyetshilik penen baylanıslar hám Baspasóz xızmetlerine talap artıp barmaqta. Sonlıqtan da mámleketimizdegi bárshe shólkem hám kárxanalar óz baspasóz xızmetine iye bolmaqta.

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Калемел С.М., Сеитер А.К., Брум Э.М. Паблик Рилейшнз. Теория и практика. – М.: Издательский дом. «Вильянс». 2001.
2. Муминов Ф. Паблик рилейшнз: история и теория. – Т.: Ижод дунёси. 2004.
3. Почепцов Г. Паблик Рилейшнз для профессионалов. – М.: 2000.
4. Саъдуллаева О. ПР билан ОАВларнинг фарқи нимада? // Ўзбекистон матбуоти. 2004. №3. – Б. 40.
5. Почепцов Г. Паблик Рилейшнз для профессионалов. – М.: 2000.
6. Эшбеков Т.У. Паблик Рилейшнз ва матбуот хизматлари. – Т.: Университет. 2007. 43-бет
7. [PRESS LANGUAGE IS A QUALITY OF LITERARY AND ORAL LANGUAGE SIZE](#). G Seitnazarova - Конференции, 2020
8. [Relativity of the Genre, Theme, Idea and Image in Artistic Expression](#). SG Suxanatdinovna.